



دانشگاه علوم پزشکی  
و خدمات بهداشتی درمانی اردبیل

دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

دانشکده پزشکی

پایان نامه جهت اخذ درجه دکتراى حرفه ای رشته پزشکی

عنوان

بررسی میزان و نحوه ی استفاده از طب مکمل و جایگزین در مبتلایان به پر  
فشاری خون مراجعه کننده به درمانگاه های تخصصی مرکز آموزشی-درمانی امام

خمينی (ره) اردبیل در سال ۹۸-۹۹

نگارش:

مریم السادات خلیلی

اساتید راهنما:

دکتر آرزو معینی جزینی

دکتر رامین نسیمی دوست ازگمی

اساتید مشاور:

دکتر سمیه متین

دکتر محمد هاشم هاشم پور

مهر ۱۴۰۰

شماره پایان نامه: ۰۸۸۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



دانشگاه علوم پزشکی  
و خدمات بهداشتی، درمانی استان اردبیل

بسمه تعالی

## گواهی اصالت پایان نامه

اینجانبه مریم السادات خلیلی نودهی دانشجوی مقطع دکتری رشته پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل تایید

می‌نمایم که :

- این پایان نامه بر اساس نتایج بررسی‌ها/ تحقیقات انجام یافته توسط اینجانبه تحت راهنمای خانم دکتر آرزو معینی جزئی

بوده و بوسیله خودم انشا گردیده است و در صورت استفاده از نتایج پژوهش‌ها و یا آثار دیگران بلافاصله به مرجع مورد استفاده استناد شده است و در قسمت منابع و مأخذ مشخصات مرجع به طور کامل ذکر گردیده‌است.

- مسئولیت صحت مطالب مندرج در این پایان‌نامه به طور کامل با اینجانبه است.

- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

- کلیه حقوق مادی و معنوی این پایان‌نامه و هر گونه محصول مستخرج از آن اعم از مقالات، چاپ کتاب و ثبت اختراع به دانشگاه علوم پزشکی اردبیل تعلق دارد و هرگونه استفاده از اطلاعات و یا نتایج، واگذاری اطلاعات به افراد دیگر، چاپ، تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس از این پایان‌نامه بدون اخذ اجازه کتبی از دانشگاه علوم پزشکی اردبیل ممنوع است.

- کلیه مقالات مستخرج از این پایان‌نامه تحت نام دانشگاه علوم پزشکی اردبیل (Ardabil University of Medical sciences) به عنوان وابستگی نویسنده اول یا مسئول و با اطلاع و اجازه تمامی اساتید راهنما و مشاور به چاپ رسیده یا خواهد رسید.

- چنانچه در هر مقطع زمانی، خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و دانشگاه مجاز است با اینجانبه مطابق با ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت برخورد قانونی، هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی دانشجو

امضا و تاریخ

- بدینوسیله اصالت و صحت نتایج این پایان‌نامه مورد تأیید اینجانبان، دکتر آرزو معینی جزئی و دکتر رامین نسیمی دوست از گمی اساتید راهنما می‌باشد.

نام و نام خانوادگی اساتیدراهنما

امضا و تاریخ

# تقدیم

به نام آنکه جان را فکرت آموخت خدای را بسی شاکرم که از روی کرم، پدر و مادری فداکار نصیبم ساخته تا در سایه ی درخت پر بار وجودشان بیاسایم و از ریشه ی آن ها شاخ و برگ گیرم. والدینی که بودنشان تاج افتخاری است بر سرم و نامشان دلیلی است بر بودنم چرا که این دو موجود مقدس پس از پروردگار، مایه ی هستی ام بوده اند، دستم را گرفتند و در این وادی پر از فراز و نشیب زندگی، چگونه راه رفتن را به من آموختند.

آموزگارانی که برایم زندگی و انسان بودن را معنا کردند.

حال این برگ سبزی است تحفه ی درویش تقدیم به آستان آنان...

تقدیم به همسر مهربانم، که پیمودن این راه سخت را، برایم آسان نمود...

## تشکر و قدردانی

سپاس خدای را که سخنوران، درستودن او بمانند و شمارندگان، شمردن نعمت های او ندانند و کوشندگان، حق او را گزاردن نتوانند. اکنون که باید آغازی بر یک پایان بنگارم، بر خود لازم می دانم که از

اساتید راهنمای محترم سرکار خانم دکتر آرزو  
معینی و جناب آقای دکتر رامین نسیمی دوست  
ازگمی و اساتید مشاور گرانقدر سرکار خانم دکتر  
سمیه متین و جناب آقای دکتر محمدهاشم هاشم پور  
به خاطر راهنماییهای ارزشمند نهایت تشکر و  
قدردانی را نمایم.

## فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
	فصل اول مقدمه
۴	۱-۱- مقدمه و بیان مسئله
۸	۲-۱- اهداف
۸	۱-۲-۱- هدف کلی مطالعه
۸	۲-۲-۱- اهداف اختصاصی
۱۰	۳-۲-۱- سوالات
۱۰	۳-۱- تعریف واژه ها
	فصل دوم بررسی متون
۱۳	۱-۲- مبانی نظری
۲۲	۲-۲- بررسی متون
	فصل سوم مواد و روش کار
۲۸	۱-۳- نوع مطالعه
۲۸	۲-۳- جامعه مورد مطالعه و روش نمونه گیری
۲۹	۳-۳- روش گردآوری اطلاعات
۲۹	۴-۳- معیارهای ورود به مطالعه
۲۹	۵-۳- معیارهای خروج از مطالعه
۲۹	۶-۳- ملاحظات اخلاقی
۳۰	۷-۳- محاسبات آماری

۳-۸-جدول متغیرها.....۳۱

فصل چهارم\_نتایج

۴-۱-آمار توصیفی و استنباطی.....۳۳

فصل پنجم\_بحث و نتیجه گیری

۵-۱-بحث.....۵۵

۵-۲-جمع بندی و نتیجه گیری.....۶۴

۵-۳-محدودیت ها.....۶۵

۵-۴-پیشنهادات.....۶۶

منابع.....۶۶

## فهرست جداول

جدول	صفحه
جدول ۱-۴ توزیع اطلاعات دموگرافیک افراد مطالعه.....	۳۳
جدول ۲-۴ توزیع بیماری های همراه بیماران مورد مطالعه.....	۳۵
جدول ۳-۴ توزیع استفاده از طب مکمل در بیماران مورد مطالعه طی ۱۲ ماه گذشته.....	۳۶
جدول ۴-۴ توزیع تعداد دفعات استفاده از طب مکمل در بیماران مورد مطالعه طی ۳ ماه گذشته.....	۳۷
جدول ۵-۴ توزیع دلیل اصلی آخرین استفاده از طب مکمل در بیماران مطالعه.....	۳۸
جدول ۶-۴ توزیع میزان رضایتمندی استفاده از طب مکمل در بیماران مورد مطالعه.....	۳۹
جدول ۷-۴ توزیع اطلاع به پزشک در خصوص استفاده از طب مکمل در بیماران مورد مطالعه.....	۴۰
جدول ۸-۴ توزیع محل دریافت خدمات یا محصولات طب مکمل در بیماران مطالعه.....	۴۱
جدول ۹-۴ توزیع استفاده از انواع گیاهان دارویی در ۱۲ ماه گذشته در بیماران مطالعه.....	۴۲
جدول ۱۰-۴ توزیع اقدامات خود درمانی در بیماران مطالعه طی ۱۲ ماه گذشته.....	۴۳
جدول ۱۱-۴ تعداد دفعات دعا کردن برای شفای خود.....	۴۳
جدول ۱۲-۴ علت آخرین استفاده از دعا برای شفای خود.....	۴۴
جدول ۱۳-۴ میزان رضایتمندی از دعا برای شفای خود.....	۴۴
جدول ۱۴-۴ مقایسه استفاده از طب مکمل بر اساس اطلاعات دموگرافیک بیماران.....	۴۶
جدول ۱۵-۴ مقایسه میزان کمک کننده بودن استفاده از طب مکمل بر اساس اطلاعات دموگرافیک بیماران.....	۴۷
جدول ۱۶-۴ مقایسه میزان اطلاع به پزشک برای استفاده از طب مکمل بر اساس اطلاعات دموگرافیک بیماران.....	۴۸



- جدول ۴-۱۷ مقایسه نوع داروی گیاهی مورد استفاده بر اساس اطلاعات دموگرافیک بیماران (۱).....۴۹
- جدول ۴-۱۸ مقایسه نوع داروی گیاهی مورد استفاده بر اساس اطلاعات دموگرافیک بیماران (۲).....۵۰
- جدول ۴-۱۹ مقایسه استفاده از روش دعا کردن برای شفای خود بر اساس اطلاعات دموگرافیک بیماران.....۵۱
- جدول ۴-۲۰ مقایسه استفاده از طب مکمل بر اساس بیماری های همراه بیماران.....۵۳

## فهرست علايم اختصاری

CAM: Complementary And Alternative Medicine

BMI: Body Mass Index

WHO: World Health Organization

HTN: Hypertension

بررسی میزان و نحوه‌ی استفاده از طب مکمل و جایگزین در مبتلایان به پرفشاری خون  
مراجعه کننده به درمانگاه‌های تخصصی مرکز آموزشی-درمانی امام خمینی (ره) اردبیل در سال  
۹۸-۹۹

### چکیده

زمینه: آمارهای سازمان‌های معتبر بهداشتی حاکی از اقبال روز افزون مردم به طب مکمل می-  
باشد. پرفشاری خون یک بیماری مزمن است و بعنوان چهارمین علت بار جهانی بیماری‌ها  
شناخته می‌شود. بررسی‌ها نشان می‌دهد تحقیقات جامعی در کشورمان و به‌صورت خاص در  
منطقه‌ی جغرافیایی ما در زمینه استفاده از روش‌های مختلف درمانی طب مکمل جهت بهبود پر-  
فشاری خون انجام نپذیرفته است.

هدف: در پایان‌نامه حاضر برآن شدیم که میزان و نحوه استفاده از انواع طب مکمل را در  
مبتلایان به پرفشاری خون شهر اردبیل مورد پرسش قرار دهیم.

مواد و روش کار: در مطالعه‌ی حاضر جامعه‌ی آماری ما شامل مبتلایان به پرفشاری خون مراجعه-  
کننده به درمانگاه‌های تخصصی مرکز آموزشی-درمانی امام خمینی (ره) اردبیل با استفاده از  
پرسش‌نامه‌ی استاندارد مورد مصاحبه قرار گرفتند.

نتایج: در طی این مطالعه ۳۱۷ بیمار (۵۸٪) آن‌ها خانم بودند) مبتلا به فشارخون بالا از نظر میزان  
و نحوه‌ی استفاده از طب مکمل و جایگزین مورد بررسی قرار گرفتند. براساس یافته‌های این

مطالعه ۳۰۰ نفر (۹۴/۶٪) از بیماران در ۱۲ ماه گذشته از حداقل یک نوع طب مکمل استفاده کرده بودند. بیشترین مورد استفاده از طب مکمل مربوط به استفاده از داروهای گیاهی با فراوانی ۶۲/۵٪ بوده است. در طی این بررسی مصرف گیاهان دارویی با اطلاعات دموگرافیک ارتباط معنی داری نداشته، اما میزان مصرف مکمل ها، عرقیات، ویتامین ها و درمان های روحانی با اطلاعات دموگرافیک مرتبط بوده است. در طی این بررسی بیشترین گیاه دارویی مورد استفاده پونه با ۴۷/۳٪ و شایع ترین روش آشنایی با طب مکمل از طریق خانواده و دوستان با ۹۹/۷٪ بوده است. در زمینه رضایتمندی از طب مکمل بیش تر افراد اظهار بی اطلاعی کردند و افراد مورد مطالعه اغلب مصرف طب مکمل را به پزشک خود اطلاع نداده بودند.

**نتیجه گیری:** بر اساس یافته های این مطالعه استفاده از طب مکمل و جایگزین در بین مبتلایان به پرفشاری خون در شهر اردبیل رایج است اما در بیشتر مواقع به صورت هدفمند مصرف نمی شود به علاوه بیماران علاوه بر مصرف داروهای کلاسیک از سایر روشهای طب مکمل و جایگزین نیز استفاده می کنند، بنابراین ضرورت دارد که پزشکان اولاً اطلاعات بیشتری از مزایا و معایب و تداخلات داروهای کلاسیک با این روش ها داشته باشند و ثانیاً از بیماران خود در خصوص استفاده از روش های طب مکمل و جایگزین با آرامش سوال کنند و ثالثاً لازم است مطالعاتی در خصوص مصرف طب مکمل و جایگزین در سایر بیماران و حتی افراد عادی صورت گیرد تا بتوان با اطلاعات جامع در خصوص تجویز منطقی و توصیه علمی این روش های درمانی در کنار طب رایج گام برداشت.

**کلمات کلیدی:** طب مکمل و جایگزین، پرفشاری خون، طب سنتی، طب ایرانی، گیاهان دارویی